

ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА

Верховенство права для захисту довкілля

XXII Асамблея держав-учасниць Римського статуту МКС: Український вимір

Протягом 4 - 14 грудня в штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку, США, відбулася Двадцять друга сесія Асамблеї держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Пропонуємо ознайомитися з нотатками про перебіг цієї події від Соломії Баран та Катерини Полянської, які відстежували роботу Асамблеї та численних сайд-івентів.

Зустріч держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду: на що очікувати?

Міжнародний кримінальний суд є першим у світі постійним міжнародним кримінальним судом на основі договорів, створеним для того, щоб допомогти покласти край безкарності осіб, які вчинили найсерйозніші злочини, що викликають занепокоєння міжнародної спільноти, а саме злочини проти людяності, військові злочини, геноцид і злочин агресії. Відповідно до статті 112 Римського статуту Асамблея є керівним наглядовим і законодавчим органом Міжнародного кримінального суду. Вона складається із представників держав, які ратифікували Римський статут Міжнародного кримінального суду і приєдналися до нього.

На цій Асамблеї держави-учасниці Римського статуту Міжнародного кримінального суду, держави-спостерігачі, запрошені держави, міжнародні та регіональні організації, представники громадянського суспільства обговорюють основні виклики, які постають перед застосуванням Римського Статуту Міжнародного кримінального суду. Держави-учасниці ухвалюють резолюції щодо важливих питань, що стосуються функціонування Міжнародного кримінального суду та Цільового фонду для потерпілих, у тому числі щодо співпраці в цілях забезпечення глобальної справедливості. У ході Асамблеї вже обрано шість нових суддів Міжнародного кримінального суду.

Важливо, що на цій Асамблеї у фокусі держав та їх представників знаходиться питання притягнення вищого військово-політичного керівництва Росії та Білорусі до відповідальності за злочини проти України, захист довілля і відповідальність за його нищення, роль громадянського суспільства у процесі функціонування Міжнародного кримінального суду та застосування Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

У ході проведення сесій учасники Асамблеї, зокрема громадські організації, організовують велику кількість додаткових заходів. Паралельні заходи

громадянського суспільства створюють платформу для діалогу між неурядовими організаціями-учасниками, з одного боку, Міжнародним кримінальним судом і державами-учасницями, з іншого.

Ми раді анонсувати додатковий захід під назвою «Зумовлена війною шкода довкіллю в Україні: перспективи застосування Римського статуту та роботи Міжнародного кримінального суду». Захід проводитиметься 12 грудня ЕПЛ спільно із такими партнерами як Open Society Foundations, Міжнародний фонд «Відродження», Офіс Генерального прокурора, Інститут екологічної безпеки

(IEC), Green Transparency тощо. Державами-співорганізаторами виступають: Естонія, Румунія та Україна. В ході нашого заходу ми обговоримо вплив війни на довкілля, застосування національних механізмів для притягнення винних у завданні шкоди довкіллю під час війни до відповідальності, специфіку розслідування і здійснення обвинувачення у справах про притягнення винних у завданні шкоди довкіллю під час війни до відповідальності, статтю 8(2)(b)(iv) Римського статуту, переслідування екологічних злочинів за Римським статутом, перспективи визнання міжнародного злочину екоциду та його гіпотетичну застосовність до війни Росії проти України. Результати обговорень під час цього заходу будуть узагальнені в заяві, яка буде широко розповсюджена серед ключових зацікавлених сторін та офіційно передана Асамблеї.

Важливо наголосити, що на своєму першому засіданні 4 грудня 2023 року Асамблея обрала Посла Пяйві Каукоранта (Фінляндія) Президентом Асамблеї на двадцять третю, двадцять четверту та двадцять п'яту сесії. Асамблея обрала Посла Маргарета Кассангана (Польща) та Посла Майкла Імран Кану (Сьєрра-Леоне) віце-президентами. На цей період до складу Бюро Асамблеї було обрано такі держави-учасниці: Бельгія, Болівія, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Чилі, Кіпр, Еквадор, Фінляндія, Італія, Японія, Кенія, Латвія, Нова Зеландія, Польща, Республіка Корея, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Словенія, Південна Африка, Швейцарія та Уганда.

Нове Бюро розпочне виконання своїх обов'язків після завершення двадцять другої сесії Асамблеї, 14 грудня 2023 року.

Представники ЕПЛ вдячні за можливість бути частиною громадянського суспільства, що долучається до роботи Асамблеї. Протягом двох тижнів роботи Асамблеї ми інформуватимемо про ключові новини та рішення, що матимуть місце в ході цьогорічної сесії.

Детальніше із програмою роботи Асамблеї можна ознайомитись за посиланням: <http://surl.li/oaihe>

Перелік додаткових заходів, що проводитимуться в ході Асамблеї за посиланням: <http://surl.li/oazri>

Рішення, прийняті в ході Асамблеї будуть оприлюднені за посиланням: <http://surl.li/oaijh>

Додатковий захід «Екоцид: голоси жертв»: коротко про головне

11 грудня 2023 року представники ЕПЛ відвідали додатковий захід в рамках Асамблеї держав-учасниць Римського статуту МКС під назвою «Екоцид: голоси жертв», що відбувався за підтримки Постійного представництва Вануату та Самоа у ООН та Stop Ecocide Foundation.

У світлі обговорення включення злочину екоциду до Римського статуту МКС, у ході цього заходу розглядалися питання актуальності визначення 2021 року,

розробленого Незалежною експертною панеллю, в контексті, серйозної екологічної шкоди: на малих островах, в державах, що перебувають у війни, на територіях корінних народів та в океані.

Постійний представник Вануату та Самоа в ООН відзначив, що з боку Вануату та Самоа докладається значних зусиль для криміналізації екоциду на міжнародному рівні. Він наголосив на важливості включення екоциду до складу кримінально караних діянь за Римським статутом МКС. За його словами, це особливо актуально для держав, які перебувають в умовах військового конфлікту, острівних країн, корінних територій та регіонів океану, які стикаються з серйозною екологічною шкодою.

“Клімат і захист довкілля – це наше майбутнє. Справедливість у цьому питанні має рятувати не лише теперішні покоління, але й майбутні”, – зазначив постійний представник Вануату та Самоа в ООН.

Генеральний директор Stop Ecocide International, Джоджо Мехта, підкреслила, що існує захист довкілля в законодавстві, але йому часто не вдається застосовуватися ефективно. Вона наголосила, що у існуючих правових системах захист довкілля не сприймається серйозно, погляд на захист довкілля будується через антропоцентричну призму. Вона вказала на необхідність розширення правового захисту, оскільки довкілля стає ключовим фактором для забезпечення миру і безпеки у світі. Джоджо Мехта наголосила, що окрім права, в частині вчинення злочинів проти довкілля дуже важливу роль відіграє моральний аспект. Ми маємо створити систему, за якої нищити довкілля є шкідливо для репутації. Вона підкреслила успіхи багатьох держав, що рухаються у напрямку створення ефективних механізмів відповідальності за шкоду довкіллю. Такими країнами є,

наприклад, Бельгія, Велика Британія, Бразилія, тощо. Значні кроки у цьому напрямку робить Європейський Союз. Та найбільші виклики, пов'язані із криміналізацією екоциду – це культурні. Криміналізація серйозної шкоди. Довкілля лякає як представників органів влади, так і великий бізнес. Проте, ми маємо не забувати, що кримінальне право має виконувати і превентивну функцію – попереджати вчинення злочинних діянь, завдання шкоди. Особливо це стосується міжнародного кримінального права. Це критично важливо для захисту довкілля. Визнання екоциду злочином у Римському статуті МКС та на національних і регіональних рівнях стосується в тому числі і питання забезпечення прав людини. Шлях до належної криміналізації екоциду тільки розпочався, але існуючі здобутки надихають на подальшу роботу у цьому напрямку.

Вальделіс Верон, лідерка руху Гуарані-Кайова в Бразилії, виступила з важливою доповіддю про боротьбу проти екоциду – злочину, який, за її словами, скоюється проти самої планети. “Ми боремося проти екоциду, оскільки це напад на всю нашу планету”, відзначила Верон. Вона вказала, що екоцид не тільки зачіпає рослини та тварин, але й стає причиною страждань для людей. “В ім'я прогресу вбивається людяність – це не прогрес. Це геноцид і екоцид, гуманітарний злочин”, наголосила лідерка Гуарані-Кайова. Верон розглядає екоцид не тільки як екологічну кризу, але й як загрозу глобальному гуманітарному порядку. За її словами, великі компанії виступають ініціаторами цього злочину, руйнуючи природу та поглиблюючи страждання

людей. “Люди втрачають свої домівки, свої умови життя, і все це згорає під прапором прогресу,” додала лідерка Гуарані-Кайова. Її заява свідчить про те, що під призмою сучасного розвитку приховуються глобальні злочини проти природи та людства. Вальделіс Верон закликала не лише до боротьби проти екоциду, але й до широкого глобального розуміння цього проблемного питання. Вона проголосила заклик до гармонії з природою та засудження тих, хто стоїть за знищенням нашої планети в ім'я так званого “прогресу”.

Наступним виступав пан Дмитро Коваль (Truth Hounds, Україна). Він наголосив, що знищення Каховського водосховища призвело до “ефекту доміно” та масової втрати підземних водних ресурсів. Катастрофічний удар по водному балансу ставить нас перед викликами в частині забезпечення питною водою майбутніх поколінь. Майже повне знищення Каховського водосховища призводить до величезної втрати місць гніздування птахів. Серед жертв знищення Каховської дамби вже визначаються чаплі, ібіси, качки та інші види, які втрачають гніздові колонії. Однак є надія на відновлення популяції від 3 до 7 років для більшості видів, деяким видам може знадобитись від 5 до 10 років. Знищення Каховського водосховища також створює довгострокові загрози для перелітних птахів, оскільки Україна є ключовим вузлом на великому шляху їх перельоту. Дмитро Коваль зазначив, що за останні десятиліття Каховське водосховище стало

сховищем радіонуклідів від Чорнобильської ядерної катастрофи. Внаслідок знищення Каховського водосховища ці радіонукліди промиваються та переносяться вниз за течією, створюючи нові загрози для довкілля. Щодо криміналізації екоциди Дмитро Коваль зазначив, що пропонуване визначення екоциду, яке визнає протизаконні дії, які можуть завдати значної та широкомасштабної екологічної шкоди, може стати ключовим механізмом в управлінні та попередженні подібних катастроф. Злочин такого масштабу вимагає відповідальності, інакше ми ризикуємо знову стикатись із непоправними втратами для нашого довкілля та майбутніх поколінь.

Генеральний директор організації Sea Shepherd, капітан Алекс Корнеліссен, виступив із закликом до термінової криміналізації екоциду у зв'язку з катастрофічним впливом рибальства на екосистеми та місцеві спільноти. Його основний фокус — масове убивство акул, яке на сьогоднішній день сягає вражаючих цифр. Корнеліссен заявив, що такий масштабний вилов риби порушує природний баланс екосистем та завдає серйозної шкоди біорізноманіттю в морських водах. Він підкреслив, що ненормоване рибальство призводить до систематичних порушень екосистем та загроз для місцевих спільнот. “Ми спостерігаємо деструктивний вплив ненормованого рибальства на велику кількість акул, що впливає на біорізноманіття морських вод та локальних екосистем,” заявив капітан Корнеліссен. “Це не лише загрожує екосистемам, а й безпосередньо вражає місцеві спільноти, залежні від морських ресурсів.” За словами генерального директора Sea Shepherd, необхідно встановити ефективні механізми для уникнення такого масового ненормованого рибальства і збереження рівноваги в морських екосистемах. Капітан також висловив переконання, що криміналізація екоциду є необхідною для захисту природи від негативного впливу людської діяльності.

Морін Пенджуелі, координаторка організації PANG, висловила серйозне занепокоєння станом довкілля у Французькій Полінезії, яка, за її словами, “продовжує страждати, ідучи на дно в прямому сенсі”. У світлі цих подій виникає питання екологічної справедливості для тих, хто живе біля океанів та морів. Пенджуелі наголошує на необхідності встановлення відповідальності для забруднювачів морів і океанів, винуватців у прискоренні зміни клімату, оскільки відновлення водного середовища та біорізноманіття нерідко стає неможливим в масштабах людського життя. “Люди, що залежать від океану, потребують екологічної справедливості та відповідальності,” впевнено зазначала координаторка PANG. Вона згадала і про випуск Японією води зі станцій Хіросіми і Нагасакі в Тихий океан. Згадала і про те, що цей крок отримав міжнародну згоду. Вона наголосила, що викиди з радіоактивною водою можуть мати серйозний вплив на людей і екосистеми регіону. Пенджуелі закликала ураховувати особливості нашої планети та пам'ятати про важливість екологічної відповідальності.

Родріго Лледо, директор Stop Ecocide International для регіону Латинської Америки, надав важливий коментар щодо визначення екоциду, яке пропонується організацією Stop Ecocide International. Визначення, яке призначене для застосування Міжнародним кримінальним судом (МКС), розглядає підхід, який ставить екосистеми в центр уваги. Лледо підкреслив, що це визначення не претендує на роль єдиного чи найкращого заходу захисту довкілля, але воно сформовано як результат угоди 12 експертів із різних країн світу. Пропоноване визначення екоциду враховує пороги ймовірних збитків для навколишнього середовища, вимагаючи, щоб збиток був серйозним, широко поширеним або довгостроковим. Також враховано суб'єктивний елемент злочину (виключаючи форми недбалості). “Екоцид – це злочин, що створює загрозу”, – вказав Родріго Лледо. Екоцид – злочин створення небезпеки, а не матеріального результату. Криміналізація екоциду має бути спрямована на покарання за вчинення дій або бездіяльності, які призводять до високої ймовірності серйозної, широкомасштабної чи довгострокової шкоди довкіллю. Розгляд цього визначення є кроком вперед у напрямку захисту природи та покарання тих, хто завдає невинної шкоди довкіллю.

Як підсумок зазначимо, що на шляху до визнання екоциду злочину на міжнародному рівні ще чимало перепон, проте консолідація зусиль, знань та ресурсів між представниками влади та громадянського суспільства різних країн може стати шляхом для подолання наявних викликів.

Основні тези із додаткових заходів першого тижня Асамблеї держав-учасниць Римського статуту МКС

Під час Асамблеї держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду, 7 та 8 грудня представники ЕПЛ відвідали два додаткові заходи.

Першим став захід “Відповідальність за злочин агресії: поточна реакція та майбутні події”, що відбувався за підтримки таких держав як Литва та

Ліхтенштейн. Основні дискусії в ході заходу стосувалися аналізу актуальних механізмів відповідальності за злочин агресії та розгляду перспектив удосконалень та змін у цій сфері. Важливо, що серед учасників цього заходу були представники таких держав як Україна, Гватемала та Сполучені Штати Америки.

Ключовим питанням в ході даного заходу стало обговорення вторгнення Росії щодо України, вчинення злочинів агресії та напрацювання механізмів притягнення до відповідальності за вчинення агресії у світлі вторгнення РФ на територію України. Постійний представник України при ООН Сергій Кислиця та начальник Департаменту кримінально-правової політики та захисту інвестицій

Офісу Генерального прокурора Олексій Бонюк представили позицію України з обговорюваного питання. Обидва українських представники висловились про необхідність змін у міжнародному законодавстві, які б дозволили ефективніше карати за злочин агресії. Мова йшла про головні елементи доказів і звітності про злочини агресії проти України, напрямки діяльності прокуратури та підтримання ними обвинувачення, нагальність приєднання України до Римського статуту МКС. Також, обговорювалися питання створення спеціального трибуналу для російського лідера Путіна, дефініцію злочину агресії та його масштаби, включаючи вбивства солдатів-комбатантів.

Значна увага приділялася питанням міжнародного трибуналу, ролі різного роду імунитетів в цій частині, політичного характеру злочину агресії. Обговорювалися не лише злочини проти України, але й проти Грузії. Зазначено, що більшість справ буде розглядатися національними судами, але частина все ж винесена на рівень міжнародного кримінального права.

В ході цього додаткового заходу велась дискусія про збір та верифікацію доказів, координацію зусиль з розслідувань, досягнення найвищих стандартів доказів і доказування, різницю між прямими та опосередкованими доказовими даними. Важливо, що механізми, які використовувались у справі по Сьєра-Леоне, було запропоновано розглянути як приклад для роботи у сучасних умовах.

Ще одним додатковим заходом, який нам вдалось відвідати став «Просування до Конвенції про злочини проти людства». Цей додатковий захід відбувався за підтримки Естонії, Гамбії, Ісландії та Мексики.

В ході даного заходу обговорювалися недоліки в міжнародному праві щодо злочинів проти людяності та акцентувалася на необхідності їх усунення. Учасники погодились, що мають враховуватися погляди представників громадянського суспільства, яке активно мобілізується сфері захисту свідків та жертв злочинів проти людяності.

Однією з ключових тем було питання, чи можна кваліфікувати злочини проти довілля як злочини проти людяності. В цій частині погляди представників різних країн та громадянського суспільства поки досить різні.

Також, було представлено та обговорено Проект статей про запобігання та покарання злочинів проти людяності, який може стати важливим кроком у заповненні юридичної прогалини та боротьбі з безкарністю в цій сфері. Ознайомитись із таким Проектом можна за посиланням: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_7_2019.pdf

Додаткові заходи є важливою платформою для обговорення та пошуку шляхів вирішення найактуальніших проблем функціонування правосуддя в рамках

Міжнародного кримінального суду. Важливо, що такі заходи об'єднують зусилля і думки представників держав та громадянського суспільства, це сприяє консолідації зусиль, обміну досвідом та прийняттю ефективних рішень.

Про роль громадянського суспільства в документуванні міжнародних злочинів: додатковий захід в межах ASP

грудня 2023 під час Асамблеї держав-учасників Римського статуту МКС відбувся додатковий захід «Прокладаючи шлях до справедливості: роль громадянського суспільства в документуванні міжнародних злочинів» («Paving the way to justice: the role of civil society in documenting international crimes») організований Данією, Німеччиною, Нідерландами, Сполученим Королівством, DIGNITY, Міжнародною федерацією прав людини і REDRESS).

Представники команди ЕПЛ мали змогу долучитися до цього заходу.

Учасники та спікери цього заходу висловили ряд ключових тез, які знаходять актуальність у будь-якому куточку світу. Зокрема, основна ідея, що здобула підтримку від учасників, полягала в тому, що не має значення, де був скоєний злочин – кожен випадок вчинення злочину потребує справедливості.

Спікери відзначили важливу роль консультацій з громадськими організаціями у процесі забезпечення правосуддя. Ці організації займають унікальну позицію, яка сприяє вдосконаленню механізмів кооперації, захисту жертв, координації з Міжнародним кримінальним судом, іншими подібними органами та установами. Також акцентувалася увага на важливості створення руху, спрямованого на вирішення проблем прав людини на міжнародному рівні.

Пріоритетом обговорення серед учасників заходу стала тема необхідності документування доказів в реальному часі. Це питання стає ключовим елементом ефективної боротьби з порушеннями прав людини, надаючи ознак достовірності, повноти, належності і вагомості зібраним фактам.

Учасники події представляли різні країни, серед яких Нідерланди, Ліван, Судан, Україна та Білорусь. Зокрема, представник Лівану зазначив проблеми з переєстрацією організацій із захисту прав людини, розповідаючи про важкі умови роботи в умовах збройних конфліктів, масових поховань та колапсу місцевої правової системи.

Представник Білорусі акцентував увагу на невинуватих арештах, тисячах політичних в'язнів та гуманітарній кризі в країні. Він висловив думку про необхідність створення міжнародного комітету з розслідування злочинів в Білорусі, кількість яких вже налічує близько 3500 справ.

Представник України (представник Ukrainian Legal Advisory Group), детально розповів про роботу організації в Україні. Він презентував методи документування злочинів, механізми юридичного аналізу та адвокатування, наголошуючи на важливості якості матеріалів та стандартів документування. Він надав інформацію про особливості доступу до територій із різним статусом, стратегічні перспективи та використання зібраної інформації для реального впливу та досягнення результатів в галузі захисту прав людини.

Таким чином, місце громадянського суспільства у документуванні та фіксації міжнародних правопорушень є вагомим, а держави потребують підтримки від експертної громадськості в цій частині незалежно від територіальної належності держав. Роль громадськості у фіксації міжнародних правопорушень визнається як урядами, так і експертним середовищем.

Другий тиждень роботи Асамблеї держав-учасників Римського статуту МКС

Другий тиждень роботи Асамблеї держав-учасників Римського статуту МКС був наповнений дискусіями, звітами, прийняттями рішень та формуванням подальших перспектив для розвитку Міжнародного кримінального суду. Представники держав активно обговорювали фінансову та бюджетну складову роботи МКС, тексти планів та стратегій роботи, формулювання резолюцій та рішень.

Представники ЕПЛ відзначили, що у ході прийняття будь-яких, чи то організаційних, чи то правових рішень і змін, під час роботи Асамблеї яскраво прослідковуються два аспекти.

По-перше, держави-учасники впевнено і чи не в один голос заявляють про те, що вплив на роботу Міжнародного кримінального суду держав, що не підписали та/чи ратифікували Римський статут МКС має бути мінімізовано, а провідну роль і визначальний вплив на організацію діяльності і прийняття рішень МКС мають мати повноцінні держави-учасники. Такі позиції висловлювались одночасно із закликами до держав, що поки не є сторонами Римського статуту МКС – вживати заходів і ставати повноцінними його учасниками. У світлі такої позиції країн в ході Асамблеї, Україна має терміново починати діяти і рухатись у напрямку ратифікації Римського статуту.

По-друге, активно відображається географічний критерій. У ході прийняття тих чи інших рішень часто виникала ситуація, коли, наприклад, країни Європи та Канада визначають більш короткі строки втілення тих чи інших змін на практиці, а представник коаліції Африканських держав заявляє про неготовність держав

регіону до повноцінного втілення пропонованого у такі стислі для них терміни. Багато спільних чи схожих позицій, що стосувались

майбутніх змін і рішень Асамблеї висловлювались представниками держав Азії. Такі обставини свідчать про те, що Україні слід не лише активно працювати на шляху до ратифікації Римського статуту МКС, а й розуміти, що нам доведеться відповідати стандартам держав Європи, аби відповідати такому свого роду «географічному критерію».

Варто підкреслити відкритість діяльності Асамблеї. Майже усі заходи, передбачені програмою Асамблеї відбувались відкрито, із повним доступом громадськості..

Із усіма документами, прийнятими та обговореними в ході Асамблеї можна ознайомитись за посиланням: <http://surl.li/oaijh>

Особливу увагу пропонуємо звернути на:

- *Звіт Консультативної комісії з питань призначення суддів про роботу дев'ятої сесії: <http://surl.li/oggev>*
- *Звіт Бюро про дослідницьку групу з управління: <http://surl.li/oggff>*
- *Звіт Бюро правової допомоги: <http://surl.li/oggfl>*
- *Проект Політики правової допомоги Міжнародного кримінального суду: <http://surl.li/oggfs>*
- *Звіт про діяльність Міжнародного кримінального суду: <http://surl.li/oaijh>*
- *Звіт Бюро про співпрацю: <http://surl.li/ogggj>*

З Києва до Гааги через Нью-Йорк: ЕПЛ ініціювала обговорення перспектив застосування Римського статуту в Україні

грудня 2023 року ЕПЛ спільно із такими партнерами, зокрема, як Open society foundations, МФ «Відродження», Офіс Генерального прокурора, Institute for Environmental security провела додатковий захід «Шкода довкілля в Україні внаслідок війни: перспективи застосування Римського статуту та роботи Міжнародного кримінального суду» в рамках Двадцять другої Асамблеї держав-учасників Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Про увагу і визнання важливості обговорюваних питань свідчить те, що проведення даного заходу відбувалося за підтримки таких держав як Естонія, Україна та Румунія.

Безумовно, обсяги завданої війною шкоди довкілля в Україні мають бути оціненими, а винуватці – притягнуті до відповідальності за злочини, визначені у Римському статуті МКС. Втім, поріг шкоди довкілля під час війни, згідно із текстом Римського статуту МКС є високим, а отже, доказування вчинення такого злочину

вимагає значних зусиль і ресурсів в частині розслідування з боку Міжнародного кримінального суду і національних правоохоронних органів. Незважаючи на системну практику завдання шкоди довкіллю в ході воєн та збройних конфліктів, Міжнародним кримінальним судом досі не створено прецеденту щодо притягнення до відповідальності за завдану довкіллю шкоду.

Україна може стати прикладом держави, яка успішно використовує і застосує приписи міжнародного права в частині захисту довкілля. Україна може створити прецедент у міжнародних судових інституціях щодо притягнення до відповідальності за шкоду, завдану довкіллю під час війни, зокрема, створити такий прецедент в межах механізмів Міжнародного кримінального суду.

Актуальними для стану довкілля на планеті в цілому, а тим більше у світлі руйнівних впливів на природу в ході повномасштабного російського вторгнення в Україну є включення до Римського статуту МКС п'ятого злочину – екоциду. Формування судової практики щодо екоциду на національному та міжнародному рівнях вже зараз, може запобігти шкоді подібного масштабу в майбутньому. Незважаючи на виклики застосування статті «Екоцид», передбаченої чинним Кримінальним кодексом України, Україна та міжнародна спільнота мають створити умови для повного, належного та незалежного переслідування такого злочину водночас і на національному, і на міжнародному рівнях. На цьому заході детальніше було розглянуто статтю 8(2)(b)(iv) Римського статуту МКС через призму впливу війни на природу в Україні як приклад того, яким чином її слід застосовувати, оскільки Україна починає створення новаторського правового прецеденту в розслідуванні масового знищення довкілля під час війни.

Розпочинаючи порядок денний даного заходу, Постійний представник Естонської Республіки при ООН Рейн Таммсаар наголосив на екстериторіальності впливів на довкілля в ході воєнних дій, нагальності формування на міжнародному рівні ефективного механізму відповідальності за шкоду довкіллю і у мирний період, і під час воєнних дій. Постійний представник Естонської Республіки при ООН наголосив на підтримці України з боку Естонії та відкритості до співпраці та діалогу, що критично важливо для України зараз.

Представник Постійного представництва України при ООН Володимир Лещенко вказав на важливість для України створення ефективного механізму притягнення до відповідальності за завдання шкоди довкіллю в ході війни, міжнародної співпраці та консолідації зусиль в цьому напрямку. Для нас дуже важлива і цінна позиція представників України в ООН, згідно із якою довкілля і його захист є одним із ключових пріоритетів держави.

Першим спікером цього додаткового заходу виступила член нашої команди еколог ЕПЛ Катерина Полянська. Вона виступила з презентацією «Вплив воєнних дій на довкілля України» («The Impact of Military Actions on the

Environment of Ukraine») й доповіла про дослідження ЕПЛ, вивчення питання хімічного забруднення ґрунтів внаслідок обстрілів, перевищення в пробах гранично допустимих концентрацій небезпечних елементів в 12, 19 та 48 разів, а також ризику забруднення від спаленої військової техніки та відходів руйнації. Висвітлено роботу ЕПЛ щодо співпраці з природоохоронними територіями, а також щодо участі в спільних наукових експедиціях з вивчення наслідків катастрофи на Каховській ГЕС. Як підсумок Катерина Полянська зазначила про важливість кооперації, обміну досвідом, спільного пошуку рішень з відновлення знищених та забруднених екосистем з метою збереження довкілля, життя та здоров'я громадян України.

Юристка ЕПЛ Соломія Баран розповідала про екоцид як злочин за кримінальним правом України та можливість застосування статті «Екоцид» у чинній редакції Кримінального кодексу України в умовах воєнного стану. Вона зосередила свою увагу на позитивних факторах та досягненнях, викликах, уроках та очікуваннях в частині притягнення до відповідальності за вчинення злочину екоциду у світлі російського вторгнення в Україну. Вона наголосила, що для досягнення справедливості нам необхідно використання усіх наявних правових механізмів, враховуючи національні. Згадала доповідачка і про нагальність міжнародної підтримки України у здійсненні розслідувань у справах про екоцид. Попри всі виклики, українське довкілля заслуговує на правосуддя, яке буде здійснено на основі верховенства права.

Максим Попов, радник Офісу Генерального прокурора України розповів про виклики, що стоять перед органами прокуратури в ході ведення проваджень за злочини проти довкілля, досвідом на шляху до подолання таких викликів та напрямками роботи Офісу Генерального прокурора України. Його виступ пролив світло на сучасний стан таких справ та складнощі, пов'язані зі здійсненням розслідувань в умовах війни. Підтримка таких заходів та участь у них представників Офісу Генерального прокурора є свідченням про відкритість до діалогу, пошуку спільних рішень та до вжиття дійсно ефективних заходів у цілях захисту довкілля, що особливо критично в умовах війни.

У частині заходу, що була присвячена відображенню механізмів захисту довкілля в міжнародному кримінальному праві, професор Стівен Фріленд із Західного університету Сіднею поділився своїми міркуваннями щодо ключових особливостей правової конструкції і тексту статті 8(2)(b)(iv) Римського Статуту МКС. Професор висвітлив питання ефективності розслідувань за статтею 8(2)(b)(iv) Римського Статуту МКС в цілому і через призму російського вторгнення в Україну. Він розкрив питання про те, чи не є пороги шкоди, що визначені цією статтею в частині довкілля, занадто високими для Міжнародного кримінального суду.

Володимир Гришко з (Truth Hounds, Україна) розповів учасникам заходу про правові «головоломки» та виклики, що стосуються екологічних злочинів за Римським Статутом МКС. Він звернув увагу на змістове наповнення ключових для України термінів. Зокрема, таких як напад та агресія. Володимир Гришко представив результати дослідження Truth Hounds щодо деяких наслідків катастрофи підриву Каховської ГЕС і розповів, зокрема, про втрати питної води та загрозу радіаційних впливів. Його аналіз розкрив питання можливості та перспектив формування прецеденту притягнення до відповідальності за шкоду, завдану довкіллю в ході воєнних дій, що є дійсно актуальним та обговорюваним питанням.

Заключним спікером заходу стала представниця Institute for Environmental Security (Нідерланди) Ширлін Чин. Вона розповіла про екоцид як міжнародний злочин і перспективи застосування такої норми у процесі притягнення винуватців до відповідальності за шкоду, що завдається в ході війни українському довкіллю. Особливо цінними видались міркування доповідачки

в частині можливостей використання міжнародного звичаєвого права. Міжнародне звичаєве право є одним із інструментів, що може і мусить бути застосованим Україною та міжнародною спільнотою в ході розгляду довкіллевих справ. Ширлін Чин оцінила перспективи для України в частині розгляду Міжнародним кримінальним судом злочинів в ході яких завдано шкоди довкіллю в Україні, у світлі того, що Україна не ратифікувала Римський статут МКС.

Формальна частина заходу завершилась формуванням висновків та підсумків за результатами дискусії. Проте, важливу роль відіграла і неформальна частина заходу, в ході якої спікери та гості заходу могли поспілкуватись та обговорити ключові питання, що стосуються проваджень щодо покарання за шкоду, завдану довкіллю в ході воєнних дій.

За результатами заходу буде сформовано заяву, яка буде передана безпосередньо Асамблеї держав-учасниць Римського статуту МКС.

Ключ для досягнення справедливості та покарання винних за завдану довкіллю України шкоду під час війни – це об'єднання зусиль. Співпраця у всіх її можливих формах: держави та міжнародних партнерів, громадянського суспільства та органів влади, науковців та екологів-практиків. Ми щиро сподіваємось, що та синергія думок, яка мала місце в ході додаткового заходу «Шкода довкіллю в Україні внаслідок війни: перспективи застосування Римського статуту та роботи Міжнародного кримінального суду», стане поштовхом для прийняття природоорієнтованих рішень, які дозволять захистити довкілля України і планети в цілому, забезпечать ефективність розслідувань і проваджень на усіх рівнях. А, отже, здійсненню правосуддя в ім'я довкілля та верховенства права.

Наша команда висловлює глибоку вдячність усім партнерам- співорганізаторам, Постійним представництвам України, Естонії та Румунії в ООН за продуктивну співпрацю, розуміння та відкритість до діалогу. Завдяки цьому понад 120 осіб водночас і вживу, і в онлайн режимі змогли почути заклик до забезпечення правосуддя для України та її природи у такий складний для нашої держави час.

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

